

Ovo Tomino priznanje možemo slobodno primijeniti i na Augustinove, Anselmove, Bonaventurine, Descartesove, Leibnizove pa i na Welteove misaone putove Bogu. Welteovi putovi mogu biti prohodni za neke suvremene filozofe, književnike, akademičare i umjetnike, kao što se može razabrati iz pojedinih tekstova T. S. Eliota i Weischedela koje Kušar navodi u prilog Welteova stajališta (str. 287—288), a pogotovo iz pojačanog interesa što u tim krugovima vlada za Eckhartovim djelom, no uzevši stvari u cjelini ne bismo smjeli precijeniti domašaj tih putova. Ako nas iskustvo ne vara, klasični put Bogu iz reda u svemiru još je uvijek najuvjerljiviji za većinu ljudi koji vole razmišljati, premda ni on nije apsolutno siguran vodič! Dapače, usuđujemo se ustvrditi da ni biblijski putovi nisu apsolutno sigurni vodiči Bogu — stoga nije uputno suprotstavljati ih filozofskim u pogledu efikasnosti — jer upravo Biblija svjedoči o masovnom otpadu ljudi od Jahvea i njegovih pothvata kroz povijest. Tako, dakle, nijedan put ne može sâm po sebi dovesti čovjeka Bogu, jer po svakome čovjek putuje kao slobodno biće.

c. No vratimo se Kušarevoj disertaciji. Prije desetak godina pisao sam u *Crkvi u svijetu* da bismo s obzirom na filozofiju religije morali početi od samoga početka, jer u nas na tom području još nije učinjeno ništa. Držim da situacija nije bolja ni danas, ali s tom razlikom što sada imamo čovjeka koji je sposoban da je promijeni. Stoga poželimo da Kušarova radnja, ponešto prilagođena našim prilikama, osobito s obzirom na Welteovo stanovište prema ateizmu, progovori i hrvatski.

ZAR JE CRKVA NAPUSTILA SVOJE NAUČAVANJE?

Martin Kirigin

Sve se živo razvija i u tom razvoju stalno mijenja. Crkva je živi organizam u kojemu je združeno božansko s ljudskim. Ono božansko u njoj stalno je i nepromjenljivo, a ono ljudsko je nužno podvrgnuto raznovrsnim promjenama. Dok je Crkva pozvana i zadužena da do kraja vjekova čuva i svijetu tumači nepromjenljivu Božju objavu, sadržanu u Bibliji i u ovjerovljenoj Crkvenoj predaji, ona se u svojim nebitnim elementima i strukturama mora stalno prilagođivati vremenu u kojemu živi. Uvijek joj je škodilo ako je to propuštala ili bez potrebe odugovlačila. Toj promjenljivosti podliježu i način i sredstva kojima ona uvijek i posvuda širi svoje naučavanje. Iznositi joj ga valja jezikom i sukladno shvaćanju svakog naraštaja i naroda. Te vanjske promjene mogu male duše čak i sablazniti, pa govore kako se je vjera promijenila, ali nju Duh Sveti, koji tvori dušu Crkve, sili i vodi da i u tom pogledu izvršava svoju majčinsku ulogu prema vjernicima i svim ljudima dobre volje.

Nitko ne može nijekati da je u naše dane takvih promjena u Crkvi zaista mnogo i da su neke vrlo temeljite. Odnose se na sva polja unutar kojih se razvija crkvena djelatnost kroz stoljeća. Kao što je na početku II. vatikanskog sabora postavljeno načelo da mu je glavna zadaća odgovoriti na dvostruko pitanje: što je Crkva u sebi i kakav je njezin odnos prema suvremenom svijetu? — tako je Koncil u svojim šesnaest dokumenata zaista ne samo odgovorio na ta dva pitanja već i potakao veliki skup promjena na unutar-crkvenom prostoru kao i s obzirom na dotadašnji postupak Crkve sa svijetom. Slobodno se može tvrditi da u dvadeset stoljeća crkvene povijesti ni jedno drugo nije u Crkvi — unutra i prema vani — donijelo toliko promjena koliko ih je lako zapaziti kad se usporedi početak i završetak našega stoljeća. Budući da su u Crkvi nauk i život međusobno vrlo tijesno isprepleteni,

sve promjene u njezinim vanjskim postupcima izviru iz metodoloških prilagodivanja njezina naučavanja. Stoga oni koji od crkvenog vodstva traže sve veće strukturalne i disciplinske promjene od njenog učiteljstva često zahtijevaju i takve formulacije vjerskih istina na koje ono ne može pristati.

Na taj smo način doživjeli da je razmjerno veliki broj onih koji su očekivali i tražili sve više promjena čak napustio Crkvu, a mnogi teolozi ne prestaju na svoj način usmjeravati i modernizirati crkveno naučavanje. Zbog toga smo dobili toliko enciklika i više ili manje autoritativnih izjava zadnjih Papa kao i uputa Kongregacije za nauk vjere, a i naše Biskupske konferencije. To sve, zajedno s koncilskim dokumentima, dokazuje kako Duh Sveti i u naše vrijeme vodi svoju Crkvu, da ona nije bez kormilara.

Svako hodanje pravim putem ostavlja ljudskoj slobodi i mogućnost zastranjivanja na lijevo i na desno. Tako se uz prve, u suprotnoj oporbi, javljaju i drugi koji ne prestaju crkvenom vodstvu i učiteljstvu predbacivati zastranjivanja ne samo u ortopraksi već i u ortodoksiji. Kao što je u svoje vrijeme *Osservatore romano* prenio izjavu nekih zapadnih teologa kako se na Pavlu VI. opaža da je svršio teologiju prije pedeset godina, tako tom mukotrpnom Papi neki, s protivne strane, predbacuju zanemarivanje tradicionalnoga crkvenog naučavanja. Iako je ovih drugih daleko manje od prvih, ne može se reći da i oni ne kriju svoje opasnosti za pravilan razvoj Crkve. Poznati profesor na milanskom katoličkom sveučilištu, Franco Molinari, piše: »Tko pozna povijest zna da je sa svakim koncilom združeno pokoncilsko doba koje nije uvijek vjerno tom koncilu. Na misao pada deteriorna pojava trecentinizma koja je osiromašila Tridentski sabor pružajući njegovo reduktivno, kurijalno, antiprotestantsko tumačenje« (revija *Jesus*, 1986, br. 7, str. 15).

»Iota unum«

Među one koji se još nisu izliječili od nostalgije za prilikama prije II. vaticanskog sabora spada i švicarski filozof i teolog Romano Amerio. Prije dvije godine u Italiji je izdao knjigu od 656 stranica. Na njima u 42 poglavlja, na izgled vrlo učeno i kao u obranu Crkve, nemilice rešeta koncil, pape, kardinale i biskupe koji su, osobito Pavlu VI, pomagali provoditi koncilске zaključke. Za naslov je svoje knjige uzeo sintagmu iz Mt 5, 16 («ni jedno slovo»), a toliko se na svoj način zauzima za svaku pa i manje važnu vjersku istinu i praksu da je slobodno mogao dodati naslovu i drugi dio te izreke («ni jedan potezić»). Toliko je samouvjeren da je crkveno učiteljstvo i vodstvo izvelo, ili barem dozvolilo, prave izmjene u svom naučavanju i postupanju da je knjizi dao podnaslov *Studio delle variazioni della Chiesa cattolica nel secolo XX* — Studija o izmjenama Katoličke Crkve u XX. stoljeću. Iako je kod nas onih koji, makar kriomice, simpatiziraju s desnim stranputicama još manje nego se ističu ili se smatraju lijevima bit će korisno osvrnuti se barem ukratko na ovu knjigu. Takva je da neke zaista može više ili manje smesti kao što je osjetio i onaj koji je tu knjigu posudio piscu ovih redaka.

R. Amerio ne ide tako daleko kao neposlušni nadbiskup M. Lefebvre — kojega, valja priznati, on ne slijedi — spominje ga samo tri puta, i to usput — pa njegova knjiga nije osuđena niti je on, koliko je poznato, dosada pozvan na odgovornost. No tim nije rečeno da je knjiga manje opasna, najviše zbog autorove velike erudicije i izdašne informiranosti i naoko logičnog zaključivanja. Tko uspije pročitati čitavu knjigu, što nije lako i zbog njenih ponavljanja, naći će se u opasnosti da pristane barem uz neke autorove zaključke. Majstor je, naime, u postavljanju više ili manje ispravnih premisa, a svatko neće upoznati kako autor u svojoj nostalgiji prema prošlom stoljeću na mnogo mjesta izvodi u stvari pretjerane i stoga barem djelomično krive zaključke. S pravom se tu može reći kako R. Amerio pod svaku cijenu hoće da bude »papskiji od pape« pa njegovu knjigu spomenuti F. Molinari označuje kao »najmonumentalniji protukoncilski pamflet zadnjih godina« (nav. mj., str. 14), te mu predbacuje kako je u knjizi »počinio autentičnih nepravdi protiv pape Montinija, iako vrlo dobro pozna njegovo mišljenje«.

No knjiga kritično gleda već na Ivana XXIII, kojemu zamjera što je 11. listopada 1962, u nastupnom govoru na Saboru, između ostaloga o Crkvi rekao:

»Kristova zaručnica dandanas više voli upotrebljavati lijek milosrđa negoli oružje strogosti.« Radi se o osudi svih mogućih zabluda koje svijetom kruže kao malo kada. Ne može se reći da autor crkvenom učiteljstvu predbacuje, kao što to čini M. Lefebvre, da se je posve udaljilo od bilo koje vjerske istine, ali nemilice ga kori što odlučnije ne nastupa koliko protiv načelnih zabluda toliko i poimence protiv onih koji te zablude šire. Autoru je nekakav, ideal »Sylabus« Pija IX, kojemu, kao drugi, pridružuje osudu modernizma od strane Pija X. i, kao treći, encikliku Pija XII. »Humani generis« (god. 1950). Dok nitko, pa ni ova knjiga, ne može Crkvi dokazati da je popustila pred načelnim pluralizmom našeg vremena, na mnogo joj mjesta spočitava pluralizam u uvijek promjenljivim metodama u vezi s naviještanjem evanđeoskog nauka. Pod tim vidom ne samo nemilosrdno već i nepravedno napada Pavla VI. Spominje ga ništa manje nego 118 puta, rijetko kada u pozitivnom smislu. S nekom ironijom navodi i potanko raščlanjuje papinu izjavu pred kardinalskim zborom 22. lipnja 1972, kad je na obljetnicu svoje papinske službe svećaćki izjavio: »Valjda me je Gospodin pozvao u ovu službu ne zbog toga što bih imao kakve sposobnosti, ili da Crkvu vodim i spašavam iz njezinih sadanjih poteškoća nego da nešto pretrpim za Crkvu te bude jasno kako je On, a ne drugi, vodi i spasava« (str. 127).

Jasno je da veliki Papa time nije htio reći kako se ne smatra poglavarom i, kao Kristov namjesnik, vidljivim upraviteljem Crkve, već se samo ljudski izjadao koliko trpi od svih udaraca što ih Crkvi nanose ne samo mnogi izvana nego i brojni iznutra. No to nikako ne znači da je taj Papa propustio nastupiti kad je njegova riječ kao vrhovnog učitelja bila nužna. Dosta se sjetiti zahtjevne »Prethodne napomene« saborskoj dogmatskoj konstituciji o Crkvi »Lumen gentium« kojom je, na vlastitu inicijativu i odgovornost, istakao kako valja pravilno tumačiti na Koncilu uspostavljen kolegijalitet Biskupskog zbora. Uz to se možemo prisjetiti i mnogima u samoj Crkvi ne baš ugodne enciklike »Humanae vitae« (god. 1968) u kojoj stoji i izreka: »Katolička vjera mora biti željezan čuvar apsolutnih vrednota.« Takvim se Pavao VI. pokazao za čitava svog pontifikata, ali mu to nije smetalo da prema ljudima, pa i kad su ga posve neopravdano napadali, pokaže svoju prirođenu a i bez sumnje teškom borbom stečenu blagost evanđeoskog Dobrog Pastira.

Tobožnje zablude

Što, zapravo, R. Amerio najviše predbacuje Pavlu VI? Dijalog unutar Crkve i s onima izvan nje. Nije mu pravo što se ova, dotada u Crkvi nepoznata, riječ nalazi na 28 mjesta u koncilskim dokumentima te mu miriši po demokraciji koju u Crkvi žigoše dugim 33. poglavljem svoje knjige. Po svemu se vidi kako dobro zna za Isusovu riječ »Tko nije sa mnom, protiv mene je« (Mt 12, 3), ali posve zanemaruje da je Gospodin — i to u množini, dakle, nekako za sva vremena — kazao i ono: »Tko nije protiv nas, za nas je« (Mk 9, 40). Stoga papinu encikliku »Ecclesiam suam« od god. 1964. globalno osuđuje jer da je njom Pavao VI. »izjednačio dužnost koju Crkva ima da evangelizira svijet s dužnošću da sa svijetom dijalogizira. A ne može se ne upozoriti kako takvo izjednačenje nema oslonca ni u Svetom pismu ni (op. pisca: njegovu) rječniku« (str. 305). Autor nikako neće da uvidi kako se dijalog, koji se dandanas posvuda toliko spominje, ne sastoji u tome da Crkva njim popusti u svojim načelima, već da na taj način nastoji bilo kojeg protivnika strpljivo poslušati i koliko god je moguće razumjeti, da mu onda i ona mirno iznese svoje stanovište što će ga uvijek nepokolebljivo braniti kada je ono jasno sadržano u objavi i crkvenoj predaji. Vrlo je lako, bez obzira na bilo što i bilo koga, svakome suprotstavljati nama očiti božanski i crkveni nauk, ali se pravi evangelizatori neumorno trude da ga svojim suvremenima iznose i opravdavaju na način kako će ga oni što lakše shvatiti i barem koliko toliko prihvatiti. Znači da je nepopravljivo zaslijepljen tko ne vidi kako je pravilno raspoloženje za dijalog danas »znak vremena«.

Kako je taj znak zaista stvaran i kako ga se može i mora evanđeoski tumačiti i po njemu se ravnati, najbolje se vidi iz očite činjenice da ga se zdušno drži i sadašnji Papa. Na njega R. Amerio kao da gleda nešto dobrohotnije,

ali ipak taj »strogi karabinjer tradicionalističke ortodoksije« »Jesus, str. 14) i Ivanu Pavlu II. zamjera što je pred Unescom izjavio: »Valja potvrđivati čovjeka zbog njega samoga a ne zbog nekog drugog motiva ili razloga« (str. 404). Autor knjige, dakle, nema ama baš nikakva sluha i osjećaja za »civilizaciju ljubavi« kakvu je zamišljao Pavao VI. i tako gorljivo propovijeda sadašnji Sveti Otac. Drukčije ne može onaj koji je pozvan da među sve građane (cives) svijeta širi nauk Onoga koji je po svojoj biti, koliko je mi možemo shvatiti, sama Ljubav (usp. 1 Iv 4, 8). Osim toga, autoru se knjige ne sviđa što Ivan Pavao II, po njegovu mišljenju, pretjeruje dajući toliku važnost radu i kad previše optimistički vrednuje kršćansku Evropu. No svatko zna koliko Papa opominje uprav Evropu te je posvješćuje na njezinu dosadašnju i buduću odgovornost pred cijelim svijetom, pa se stoga i toliko trudi oko njezina ponovnog duhovnog sjedinjenja kako bi mogla i dalje druge ispravno predvoditi.

Sa svojih ušančenih pozicija R. Amerio odmah na početku 35. pogl. o ekumenizmu ističe encikliku Pija XI. »Mortalium animos« (od god. 1927) koju da je samo potvrdila »Uputa o ekumenskom pokretu« Svetog Oficija od 20. prosinca 1949. Zamjera Koncilu što u svom Dekretu o ekumenizmu ne navodi tu Uputu i što nema riječi »povratak«. Usuđuje se čak spominjati i neku vrstu pelagijanizma u vezi s »novim ekumenizmom«, koji da su zamislili Pavao VI. i kardinal Bea, a tako i u vezi s novim shvaćanjem katoličkih misija među poganima. Nije mu pravo ni što je Kongregacija »de propaganda fide« dobila novo ime »za evangelizaciju naroda«. Kada autor ne uvida ispravnost takva zdrava razvoja, što tek sada misli o velikopoteznom papinu pozivu kojim je prošle godine okupio u Asizu predstavnike glavnih svjetskih religija?

Tko istinski proživljava život Crkve našeg vremena neće mu biti teško, čitajući ovu knjigu, uvidjeti i još se više uvjeriti kako je ispravno zanositi se za prošlim vremenima koja su tobože bila ne samo bolja od našega nego i jedino dobra. Knjiga zaboravlja kako je i Pio XII. god. 1955. pred sudionicima Internacionalnog historijskog skupa odlučno zaniijekao tvrdnju koja bi bilo koje doba htjela nazvati kršćanskim te mu je »i srednji vijek historijski a ne teološki pojam (luogo) i još manje je idealan uzorak Crkve« (Jesus, str. 15). Sve osude, od kojih R. Amerio tako lako dolazi, pokazuju koliko crno-bijelo suđenje zna biti nepravilno i nepravedno te kako može biti sudbonosno držati se slijepo načela: Bonum ex integro, malum ex quacunque causa — dobro je samo ono što je u svemu dobro, a zlo je netom u nečemu hramlje. Mjerilo se to može i pravilno shvatiti ali tko, osim jedino Sveznajučeg, smije uvijek i u svakom slučaju znati što je kod nekoga i subjektivno zlo te zbog toga osuditi dotično njegovo mišljenje i ravnanje? U prirodi i u životu ima mnogo boja, a crno i nije boja.

Liturgijska reforma

Trebalo bi napisati još mnogo stranica osvrćući se, samo ukratko, na sve što R. Amerio predbacuje pokoncilskom crkvenom vodstvu i učiteljstvu. Neka se spočitavanja odnose na uže dogmatsko i moralno polje pa bi osvrn na njih spadao u specijalizirane teološke časopise i knjige. No ne možemo propustiti da ne reknemo koju u vezi sa suvremenom reformom naše liturgije. Ona se ne samo tiče svega Božjeg naroda već je zacijelo najočitiije i najuspješnije dosada provedeno djelo II. vatikanskog sabora. Stoga se moglo i očekivati da će se taj neumorni kritičar posebno okomiti na liturgijsku reformu i posvetiti joj jedno od najdužih poglavlja svoje knjige. I tu mu je na nišanu u prvom redu Pavao VI, jer je poznato da u obnovljenim liturgijskim knjigama nema ni jednog retka što ga nije pregledao i odobrio taj Papa. Njemu je liturgija bila na srcu dok je duhovno vodio katoličke akademičare koji su se okupljali oko groba svetog Pavla i zatim upravljao milanskom nadbiskupijom, jednom od najvećih, koja spada, po mnogočem, među najvitalnija središta katoličkog života u svijetu.

A Bugninja, glavnog organizatora liturgijske obnove, autor knjige *Iota unum* spominje jedan jedini put, ali dosta da se vidi što o njemu misli i

kako ga sudi. Navodeći dvije oduševljene izjave dotičnoga o obnovljenoj liturgiji Amerio dodaje: »Ove riječi ne pružaju znak umnog zdravlja (di sanità mentale) ni u liturgiji ni u diplomaciji« (str. 537, nap. 32). Dakle, i papin vjerni suradnik doživio je istu sudbinu. Ne zna se bi li A. Bugnini (†3. VII. 1983.) što odgovorio na tu ironičnu oznaku koja je nadodana raznim klevetama, upravljenim mu za života, kad je bio napadan kao tobožnji član framasonske lože. Neka je u vezi s tim dopušteno navesti izjavu što je taj »glavni autor liturgijske reforme«, kako ga naziva i R. Amerio, u ime svoje i svih suradnika zaključio svoju veliku knjigu *La riforma liturgica (1948—1975)*, Roma (1983): »U velikom trenutku njezine povijesti nastojali smo Crkvi služiti a ne se njom služiti« (str. 899).

No, vratimo se knjizi R. Amerija i tom poglavlju o liturgijskoj reformi. Kako on gleda na obnovljeno sudjelovanje u liturgiji, najbolje ispoljuje kad o pretkoncilskom slušanju mise piše: »Općenitost zajednice, sastavljene od pismenih i nepismenih, doznavala je i prepoznavala glavne dijelove i trenutke obreda što ih je označivalo zvonce.« Najviše se zadržava kod činjenice da je rimska liturgija napustila latinski jezik. Uvjeren je da je latinski srodan (»connaturale«) katoličkoj vjeri, dakako, u historijskom a ne u metafizičnom smislu. Zatim, nužnost latinskoga u liturgiji nadugo izvodi iz univerzalnosti Crkve i njezine nepromjenljivosti. Prva, prema njemu, traži da se jezik jednog naroda ne nameće drugom, kod čega misli na države s više jezika, a druga da crkvenoj liturgiji odgovara samo jezik koji je na neki način nepromjenljiv. U obrazloženju svojih pogleda ne vidi kako upada u očita protuslovlja, npr. tvrdnjom da je Crkva »stvorila neke narodne alfabete (slavenski i arapski)«.

Ne bi imalo smisla osvrćati se na već autoritativno riješeno pitanje da se još uvijek, ovdje-ondje, ne čuju glasovi koji neopravdano žale za latinskim u našoj liturgiji. Tako Vittorio Mathieu, torinski profesor moralne filozofije, u reviji *Jesus* (1987, br. 3, 67—70) tvrdi: »Pogibeljan je teolog, liturgist koji misli da je tajna, označena dogmom, razumljivija na talijanskom nego li na latinskom jeziku! Pa ako se baš htjelo pod svaku cijenu 'vulgarizirati', zašto se latinski jezik nije sačuvao barem u (misnom) Kanonu?« — Može on biti ne znam kako učen profesor, ali mu upravo ta učenost priječi da se ne obazire na one koji ne znaju latinski. Stoga mu je još uvijek samo taj jezik »liturgijski«, kao da to barem sada nisu i svi drugi jezici!

Neumjesna je i profesorova daljnja zamjerka što je misnik sada okrenut prema narodu, a tim da se napustio običaj da crkva s glavnim oltarom bude usmjerena prema istoku, pa misnik euharistiju više ne prikazuje prema istoku već prema narodu. No, jesu li sve crkve zaista »orijentirane«, a i kad jesu, tko kod mise na to misli? Daleko je važnije da se zajednica osjeća kako s misnikom tvori jedinstvenu cjelinu koja, pošto je jedino ovlašten službenik izvršio pretvorbu, može stvarno razumjeti i osjetiti kada on, odmah nakon pretvorbe, kod sviju četiriju Kanona u ime svih govori u množini »prinosimo«.

Kada spomenuti profesor zamjera Pavlu VI. što je nestalo latinskog i iz misnog Kanona, onda se mora znati koliko se je Papa trudio da se taj jezik sačuva u Predslovlju i Kanonu. O tome je A. Bugnini napisao 8 stranica svoje knjige (113—120). Ne samo da je kompetentno »Vijeće« dugo ispitivalo povijesnu i disciplinsku stranu tog pitanja i da je Papa tražio mišljenje svih svojih Kongregacija kojih se to ticalo, nego je dugo odbijao traženje nekih Biskupskih konferencija da mogu imati Predslovlje na svom jeziku. No valjda Papa nije zaboravio koju je šansu u svoje vrijeme Crkva proigrala kad je uporno zahtijevala da i Kinezi slave čitavu misu latinski. I kad mu se je 27 Biskupskih konferencija, većinom iz »Trećeg svijeta«, ponovno obratilo s tom molbom, Papa je pitanje još jedanput povjerio posebnoj Komisiji, sastavljenoj od samih kurijalnih kardinala i biskupa. Nakon svega toga (možda uvjeren da »vox populi, vox Dei — glas naroda, glas Božji« i »vox temporis, vox Dei — glas vremena, glas Božji«) 27. travnja 1965. preko Državnog tajništva saopćio je svoju odluku »da se rješenje tog pitanja pre-

pušta odlučivanju svake pojedine Biskupske konferencije«. A budući da je Predslovlje dio Kanona, sve je veći broj Biskupskih konferencija tražio dozvolu za živi jezik i u Kanonu. Nakon ponovnog savjetovanja i razmišljanja Pavao VI. je 31. siječnja 1967. i to svima dozvolio. Koji se pravi vjernik usuduje prigovarati toliko traženoj i promišljenoj odluci vrhovnog učiteljstva Crkve?

A. Bugnini dodaje da su ubrzo poslije toga počeli stizati zahtjevi svih Biskupskih konferencija da se mogu poslužiti tom dozvolom. I još nastavlja: »Koncil je htio Božjem narodu otvoriti bogatstvo Božje riječi i euharistijskog stola. No što u liturgijskom činu ne pripada Božjem narodu? Pripada mu sve. Kod pjesama mora sudjelovati shvaćajući ih i pjevajući; kod čitanja slušajući ih i razumijevajući; kod molitava i Euharistijske molitve mora ih razumjeti da (svojim) 'Amen' može ratificirati ono što je svećenik molio Boga u ime zajednice. Kad je dakle načelo o živom jeziku u liturgiji zajednicu stavilo u položaj da joj sudjeluje svjesno, pažljivo i korisno, ne može se opravdati da se i jedan dio svetog obreda obavlja u jeziku što ga narod ne razumije. Vrijeme će dati pravo valjanosti tih načela... Važni su pastoralni razlozi živim jezicima otvorili vrata čitavoj liturgiji. Kad su oni prevladali, zbilo se to zbog očita zahtjeva istinitosti i zbog stvarne potrebe« (str. 120—121). I doista, naknadno je službeno traženje kod gotovo svih biskupa svijeta pokazalo kako bi bez uvođenja živog jezika »rezultat liturgijske reforme bio mnogo manji, te da traženje latinskog (više) gotovo i ne postoji« (*»Notitiae«, 1981, 589—611*).

Navedimo još kako R. Amerio u svojoj kritici čitave liturgijske obnove odbacuje i njezina glavna načela. To su prema njemu: ljudsko izražavanje, kreativnost, prijelaz sa sakralnoga na teatralnost i s javnoga na privatno; kao da se ta načela ne mogu pod budnim vodstvom crkvenog učiteljstva ispravno provoditi, odnosno ne provode. Nakon još drugih zamjerki završava tvrdnjom: »Mora se dakle priznati da je reforma od katoličke mise za protestante *neprihvatljive* promijenila u katoličku misu koja je njima *prihvatljiva*« (str. 548). Oba je ta pridjeva on podcrtao i tako je — osim insinucije o protestantskom utjecaju na suvremenu liturgijsku reformu — najočitiije pokazao koliko mu je u stvari do toga da se naše svetinje, pa i misa, učine za druge neprihvatljivima. No upravo to je ono što Crkva, koju oživljuje i vodi Duh Sveti, ne bi smjela tražiti ni u kojem slučaju, osim ako bi željela sebi nametnuti »splendid isolation«, što bi se protivilo teandrijskoj biti njezina Ustanovitelja a prema tome i njezinoj.

Glavna se svrha ovog članka sastoji u želji da se i dalje još žustrije provode svi zaključci II. vatikanskog sabora, sadržani u njegovu slovu i duhu, kako ga tumači crkveno učiteljstvo; i da svi kršćani što manje sličimo onima koji su, kako je sprijeda spomenuto, (valjda i dobronamjernim nastojanjem nekih krugova) spriječili ono što Duh Sveti traži od svoje Crkve u sadašnjem; našem svijetu.

Na kraju jednu riječ opravdanja za Švicarca R. Amerija, kao i za sve njemu slične. Njom će ujedno biti spomenut gotovo posve zaboravljeni mons. Dr. Antun Pilepić, neumorni splitski djelatnik između dva rata. Piscu je ovih redaka on početkom god. 1943. pisao u Rim kako želi stupiti među benediktince. Želju je opravdao: »Strašan rat će prouzročiti silne materijalne i još više duhovne ruševine, daleko veće negoli prvi rat. Ako Bog dopusti da što sudjelujem u njihovom otklanjanju, čini mi se da bih to mogao najbolje učiniti kao član Reda koji se toliko istakao u djelovanju Crkve kod svih naroda, pa i u slobodnim vijekovima naše povijesti.« Ondašnji je opat primas OSB, Fidelis von Stotzingen, tada zamolio švicarsku opatiju Engelberg da Mons. Pilepića primi kao kandidata za hrvatske benediktince. Odgovor je iz te neutralne zemlje bio negativan. Plemeniti i vrlo suzdržljivi opat primas nije mogao a da njihov odgovor ne popratí izjavom: »Ne čudite se; u dolinama između svojih visokih gora ne vide daleko.«